
Tatjana RAKAR, Barbara BREČKO, Maša FILIPOVIČ HRAST*

NEVLADNE ORGANIZACIJE NA PODROČJU KULTURE: RAZVOJ, POTENCIAL IN CIVILNI DIALOG**1

Povzetek. V članku se osredinimo na položaj nevladnih organizacij na področju kulture v primerjalnem kontekstu z drugimi nevladnimi organizacijami v Sloveniji ter analiziramo njihovo sodelovanje z vladnimi oblastmi in političnimi akterji. Rezultati kažejo pomembno lokalno umeščenost nevladnih organizacij, hkrati pa relativno nizko stopnjo in neformalno obliko participacije, v nasprotju z idejo participativnega upravljanja. Razmerje med nevladnimi organizacijami v kulturi in državo lahko opredelimo kot model "ločene avtonomnosti", za katero so značilne srednja stopnja javnega financiranja in srednja stopnja avtonomije nevladnih organizacij ter nizka stopnja civilnega dialoga.

Ključni pojmi: nevladne organizacije, kultura, participacija, civilni dialog.

UVOD

Civilnodružbene organizacije imajo pomembno vlogo v družbi ter delujejo na različnih področjih, od športa in rekreacije, kulture in umetnosti, socialnega varstva, izobraževanja do zdravstva, zagovorništva, okoljevarstva in drugih. S svojimi raznovrstnimi aktivnostmi civilnodružbene organizacije pomembno prispevajo k razvoju družbe, in sicer promovirajo in razvijajo socialne storitve, ki lahko delujejo komplementarno ali nadomeščajo pomanjkljivo vlogo države, predstavljajo ključne akterje na področju razvoja kulture in kulturne dediščine,

* Dr. Tatjana Rakar, izredna profesorica, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija, e-pošta: tatjana.rakar@fdv.uni-lj.si; dr. Barbara Brečko, znanstvena sodelavka, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija; dr. Maša Filipovič Hrast, izredna profesorica, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija.

** Izvirni znanstveni članek.
DOI: 10.51936/tip.62.3.657

¹ Podatki so bili pridobljeni v okviru dveh raziskovalnih projektov: J7-4641 Dediščina za vključujočo trajnostno preobrazbo – HEI-TRANSFORM, financer: Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije; V5-2288 Potencial nevladnih organizacij v Sloveniji za naslavljanje potreb lokalnih skupnosti, financer: Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za javno upravo.

ozaveščajo in izobražujejo ter v svoji zagovorniški vlogi posredujejo glas tistih, katerih potrebe ostajajo nezadovoljene (Rakar et al. 2023). Gre torej za širok spekter organizacij, ki niso niti tržne niti državne, v javnosti pa so označene z različnimi imeni, kot so neprofitne, prostovoljne, neodvisne, civilnodružbene, pri nas pa se najpogosteje uporablja izraz nevladne organizacije (NVO). Skladno z vse pomembnejšo vlogo NVO in širše socialne ekonomije, ki danes poleg drugih akterjev, kot sta država in trg, nastopajo kot pomembne proizvajalke storitev na vseh področjih družbene blaginje, narašča tudi pomembnost proučevanja razvoja tovrstnih organizacij in njihove vloge v družbi. Tudi *Zakon o nevladnih organizacijah* (Uradni list RS, št. 21/18) in Strategija razvoja nevladnih organizacij in prostovoljstva do 2023 (Uradni list RS, št. 37/18) poudarjata krepitev vloge NVO s ciljem povečevanja njihovega prispevka k družbeni blaginji, solidarnosti, demokratični družbi, pluralnosti storitev in trajnostnemu razvoju. Pomemben cilj predstavlja tudi redno spremljanje stanja in razvoja NVO kot temeljni pogoj načrtovanja državnih ukrepov in javnih politik za njihov razvoj. Trenutno sta v javni razpravi Osnutka strategij razvoja nevladnih organizacij in prostovoljstva do leta 2030 s posebnim poudarkom na razvojnem potencialu NVO.

Razvoj organizacij na področju kulture predstavlja neločljivi del širšega družbenega razvoja in je kot takšen opredeljen v različnih mednarodnih dokumentih in strategijah na mednarodni ravni, kot so na primer UNESCO Culture 2030 Agenda, Nova Urbana Agenda – Habitat III (2016), Strategija evropske kulturne dediščine (2017), Unescova Konvencija o kulturni raznolikosti iz leta 2005 in “Faro konvencija” Sveta Evrope, prav tako iz leta 2005. Pomembnost razvoja na tem področju izpostavljajo tudi v Sloveniji različni strateški dokumenti, kot je Strategija kulturne dediščine 2020–2023 (2019), Nacionalne strategije za muzeje in galerije 2024–2028, Strategije trajnostnega razvoja turizma Slovenije 2017–2021, Strategije razvoja turizma Slovenije 2022–2028, ki v ospredje postavljajo načela celostnega in sodelovalnega pristopa ter vključevanja različnih državnih in lokalnih akterjev in skupnosti (glej tudi Fakin Bajec 2020a). Vedno bolj se uveljavlja zavedanje ključne vloge sodelovanja med različnimi deležniki, vpletenimi v razvoj kulturnega sektorja, kar odseva tudi splošen poudarek o pomenu sodelovanja med civilnodružbenimi organizacijami in državo. Dandanes namreč večina strateških dokumentov mednarodnih organizacij (npr. Organizacije združenih narodov, Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi, Sveta Evrope, Evropske unije, International IDEA) poudarja pomen vključevanja organizacij civilne družbe v procese oblikovanja politik in procese odločanja.

Evropska komisija je na primer leta 2014 v svojem sporočilu Na poti k celostnemu pristopu do kulturne dediščine za Evropo (Evropska komisija 2021) izpostavila vlogo lokalne skupnosti ter pomembnost krepitve civilne družbe prek participativnega upravljanja. Tako se na primer poudarja pomen vključevanja lokalnih skupnosti kot ključnih deležnikov pri razvoju dediščinskih skupnosti (Čebon Lipovec 2021). Ključnega pomena je vzpostavitev učinkovitega sodelovanja med njimi, ki temelji na zaupanju in sinergičnem delovanju. Končni cilj je

oblikovanje večnivojske mreže skupnostnih akterjev, pri čemer vertikalne mreže med nacionalnimi in lokalnimi akterji dopolnjujejo horizontalne mreže med npr. različnimi akterji na lokalni ravni ali različnimi akterji na državni ravni (več v Fakin Bajec 2020b).

Pri tem pa se v tem sodelovalnem procesu pojavljajo različne ovire, kljub deklarativnim zavezam in usmeritvam. Ena od pogostih pasti v procesu participativnega delovanja, na katero je opozarjala že Arnstein (2007), je le deklarativno posvetovanje, ki ne prepozna dejanske vrednosti sodelovalnega pristopa in kompetenc, ki jih v proces prinašajo posamezni akterji. Samo sodelovanje mora biti podprto z vzpostavljenimi mehanizmi komunikacije in jasnim pretokom informacij v reiterativnem procesu konzultacij, kar pa pogosto ni uresničeno, kot ugotavlja Uršič (2023). Ključno je torej, da je sodelovanje partnerjev vključujoče, in ne zgolj pasivno ali zgolj formalno uresničevanje zakonodajnih zahtev po sodelovalnih pristopih (glej Svirčić Gotovac et al. 2021). Nadaljnja nevarnost, ki se lahko pojavi ob procesih povečevanja sodelovanja in vključenosti različnih akterjev, pa je tudi prenos odgovornosti in vzdrževanja javnih dobrin na pleča civilne družbe ter procesov okoriščenja znanja in dejavnosti (kulturnih) društev s strani drugih, predvsem zasebnih akterjev znotraj procesov kulturne komodifikacije, kar lahko negativno vpliva na participatorne prakse (glej Fakin Bajec 2020b, Uršič 2023).

Slabo sodelovanje predvsem akterjev, ki imajo moč odločanja, tj. političnih akterjev na nacionalni in regionalni ravni, torej države in lokalne skupnosti, lahko predstavlja oviro pri razvoju vloge NVO v skupnosti in krči njihov inovativni potencial. Kot dokazujejo v svojem modelu sodelovanja akterjev Carayannis, Barth in Campbell (2012), je namreč sodelovanje vseh akterjev ključen dejavnik inovacije in trajnostnega razvoja. V modelu se izpostavlja povezovanje deležnikov s strani političnih, finančnih in akademskih akterjev ter civilne družbe, pri čemer je vloga civilne družbe razumljena kot osrednja (glej npr. Lindberg, Lindgren in Packendorff 2014).

Z namenom evalvacije razvojnih potencialov in ovir za razvoj civilne družbe na področju kulturne dejavnosti v Slovenji se v prispevku osredotočamo predvsem na vidik sodelovanja med civilno družbo in političnimi akterji kot eno izmed dimenzij sodelovanja v participatornem upravljanju. V prispevku se zato osredotočamo na položaj NVO, ki delujejo na področju kulture, v primerjalnem kontekstu, to je glede na njihov položaj v primerjavi z drugimi NVO v Sloveniji, ter analiziramo njihovo razmerje in oceno sodelovanja z vladnimi oblastmi in političnimi akterji. Poudarek je na vprašanjih: (1) kakšno je razmerje med NVO in nacionalnimi in lokalnimi avtoritetami ter kako NVO ocenjujejo sodelovanje med njimi ter (2) identifikacija ovir v sodelovanju med NVO in političnimi akterji na področju kulture.

MODEL RAZMERJA MED NVO IN DRŽAVO

V literaturi lahko najdemo veliko različnih tipologizacij, ki segajo na področje razmerij med civilno družbo in državo (npr. Gidron et al. 1992; Najam 2000; Young 2000; Kuhnle in Selle 1992), vendarle pa se je v preteklosti za podrobnejšo analizo razmerja med državo in organizacijami civilne družbe kot še posebej primerna izkazala tipologija, ki sta jo razvila Kuhnle in Selle (1992) ter so jo za naš prostor prilagodili Kolarič et al. (2002; Rakar in Deželan 2016). Tipologija omogoča primerjalno analizo razmerja med civilnodružbenimi organizacijami in državo v časovni perspektivi ter v okviru primerjave med državami tako na ravni celotnega sektorja civilne družbe kot na ravni posameznih organizacij. Njena prednost je, da obravnava razmerje med civilnodružbenimi organizacijami in državo z vidika dinamične perspektive, ki omogoča obravnavo več dimenzij hkrati, saj značilnosti civilnodružbenih organizacij ne moremo razumeti, ne da bi hkrati razumeli tudi njihovo večplastno razmerje z državo. Tipologija tako temelji na dveh osnovnih dimenzijah: a) na dimenziji odvisnosti ali neodvisnosti med organizacijami civilne družbe in državo ter b) na dimenziji bližine ali oddaljenosti med organizacijami civilne družbe in državo (glej Kuhnle in Selle 1992, 26–31; Rakar in Deželan 2016).

Prva dimenzija – dimenzija odvisnosti ali neodvisnosti med organizacijami civilne družbe in državo – se nanaša predvsem na vprašanja financiranja in nadzora nad civilnodružbenimi organizacijami s strani države. Organizacije civilne družbe so lahko na podlagi teh dveh kriterijev bodisi avtonomne bodisi odvisne od države, v realnosti pa gre predvsem za kontinuum med obema točkama. Za organizacije, ki delujejo kot proizvajalke storitev, je še posebej pomemben kriterij nadzora, saj je večina teh organizacij finančno odvisna od državne podpore. Državno financiranje pa za posledico nima nujno močnega nadzora države nad delovanjem organizacij civilne družbe; stopnja nadzora je namreč lahko neodvisna od stopnje financiranja (npr. tudi v primerih, ko organizacije niso javno financirane, je lahko državni nadzor močan v okviru različnih regulacij). Stopnja nadzora se močno razlikuje tudi glede na področje delovanja organizacij civilne družbe in glede na to, ali organizacije opravljajo storitveno ali ekspresivno funkcijo. Storitvena funkcija vključuje proizvodnjo storitev, kot so izobraževanje, zdravstvo, socialno varstvo ipd. Na teh področjih je nadzor države praviloma strožji, še posebej takrat, ko te organizacije nadomeščajo storitve države, in še posebej ko te storitve zagotavljajo na osnovi koncesije. Ekspresivna funkcija pa se nanaša na aktivnosti, ki vključujejo izražanje skupnih interesov in vrednot, sem sodijo organizacije na področju športa in kulture, profesionalna združenja, zagovorniške organizacije ipd. (Salamon et al. 2017); pri teh organizacijah je stopnja nadzora države praviloma nižja.

Druga dimenzija – dimenzija bližine ali oddaljenosti med organizacijami civilne družbe in države – pa se nanaša na to, kako blizu so si organizacije civilne družbe in država glede na obseg in pogostost komunikacije in drugih stikov. Organizacije so lahko blizu državi, kar pomeni, da so integrirane v sistem blaginje,

oblikovanje javnih politik in procese odločanja, ali pa so oddaljene oziroma ločene od države. Stopnja komunikacije in stikov je opredeljena predvsem skozi vprašanje, ali država računa na organizacije civilne družbe kot proizvajalke storitev oziroma, povedano drugače, ali jih država obravnava kot resnega partnerja pri zagotavljanju storitev (Rakar in Kolarič 2020) in oblikovanju javnih politik. Pogostost komunikacije in sodelovanja je odvisna od politične tradicije in kulture, vendar pa ideološka oddaljenost med državo in civilnodružbenimi organizacijami ne izključuje nujno njihove bližine v smislu komunikacije in stikov.

Na osnovi zgoraj opisanih kriterijev so med državo in organizacijami civilne družbe mogoči štirje modeli razmerij, ki so prikazani v spodnji tabeli.

Tabela 1: MODEL RAZMERIJ MED NVO IN DRŽAVO

	BLIŽINA	ODDALJENOST
ODVISNOST	INTEGRIRANA ODVISNOST (odvisnost + bližina)	LOČENA ODVISNOST (odvisnost + oddaljenost)
NEODVISNOST	INTEGRIRANA AVTONOMNOST (neodvisnost + bližina)	LOČENA AVTONOMNOST (neodvisnost + oddaljenost)

Vir: Prirejeno po Kuhnle in Selle (1992, 30).

V navedene modele lahko umestimo posamezne organizacije civilne družbe ali posamezno državo, odvisno od časovnega obdobja ali tipa organizacij civilne družbe, ki jih proučujemo. V našem prispevku bomo model uporabili za analizo razmerja med državo in kulturnim sektorjem civilne družbe, pri čemer je poudarek predvsem na vprašanju bližine med NVO v kulturi in političnimi odločevalci, kjer razlikujemo tako med nacionalnimi in lokalnimi akterji. To razmerje torej proučuje integriranost NVO na področju kulture v upravljanje, ki je, kot uvodoma omenjeno, poudarjeno v različnih nacionalnih in drugih dokumentih.

METODOLOGIJA

Podatki so bili pridobljeni s pomočjo anketne raziskave med NVO v Sloveniji v okviru ciljno raziskovalnega projekta (CRP) z naslovom Potencial nevladnih organizacij v Sloveniji za naslavljanje potreb lokalnih skupnosti (Rakar et al. 2023).

Za ugotavljanje pokritosti z javnimi storitvami v skupnosti, ki jih izvajajo NVO, in identifikacijo potreb po javnih storitvah v skupnosti z vidika NVO po statističnih regijah smo izvedli spletno anketno kvantitativno raziskavo na stratificiranem verjetnostnem vzorcu (Kalton in Vehovar 2001) populacije NVO, ki imajo na letni ravni več kot 5.000 evrov prihodka, ker za te NVO ocenjujemo, da imajo potencial za izvajanje javnih storitev v skupnosti. Takšnih NVO je po podatkih Agencije Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (AJ PES) okvirno 40 % izmed vseh NVO. Izkazalo se je, da je vsega skupaj takšnih

organizacij 11.469 (izmed teh je največ 9479 društev, 1882 je zavodov, 84 ustanov in 6 verskih skupnosti). Glede na majhno število organizacij in neenakomerno regionalno porazdelitev (2,2 % do 31 %) smo se že ob pregledu podatkov AJPES odločili za to, da bomo najprej k sodelovanju v raziskavi povabili vse NVO prek regionalnih stičišč. Glede na to da so regije neenakomerno zastopane, bi bila namreč verjetnost zajema organizacij iz čisto vsake regije precej nerealistična predvsem za regije, ki predstavljajo manj kot 10 % populacije. V obdobju od 17. 4. do 16. 6. 2023 so vsa regijska stičišča NVO objavljala in pošiljala povabila k sodelovanju v raziskavi. Objave in vabila sta pošiljala tudi Zavod center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij (CNVOS) in Ministrstvo za javno upravo (MJU). Zaradi relativno majhnega odziva, kljub številnim opomnikom, smo se odločili, da bomo – ne glede na prvotno odločitev o zajemu populacije – oblikovali verjetnostni stratificirani vzorec po regijah glede na velikost odziva. Iz populacije smo izločili že anketirane enote in oblikovali poimenski vzorec NVO. Po pridobivanju njihovih kontaktnih podatkov s spleta smo NVO, izbrane v vzorec, osebno povabili k sodelovanju. V vzorec izbrane organizacije smo individualno kontaktirali najprej po telefonu in nato še po elektronski pošti v obdobju od 12. do 22. 6. 2023. Podatke smo zbirali od 17. 4. do 28. 6. 2023. Pridobljene podatke smo analizirali s pomočjo statističnega programa SPSS. Merski instrument je bil oblikovan delno na osnovi prejšnjih vprašalnikov v okviru Raziskovalnega projekta CRP Konkurenčnost Slovenije 2001–2006 (Celovita analiza pravnega in ekonomskega okvira za delo NVO) ter mednarodnega akcijsko-raziskovalnega projekta CIVICUS Indeks civilne družbe (2008–2010) z obsežnimi dodatnimi sklopi, oblikovanimi glede na cilje projekta. Vprašalnik je bil pred začetkom anketiranja tudi testiran med NVO. Zaradi majhnega števila enot po regijah inferenčna statistika pri prikazih po regijah in organizacijah statistično ni smiselna. Izračunane so bile naslednje statistike: frekvence, kontingenčne tabele in odstopanja od povprečja. Rezultati so prikazani posebej za tiste NVO, katerih primarno področje delovanja je kultura (takšnih je 83 NVO, 15 % vseh anketiranih NVO)² ter posebej za vse druge NVO.

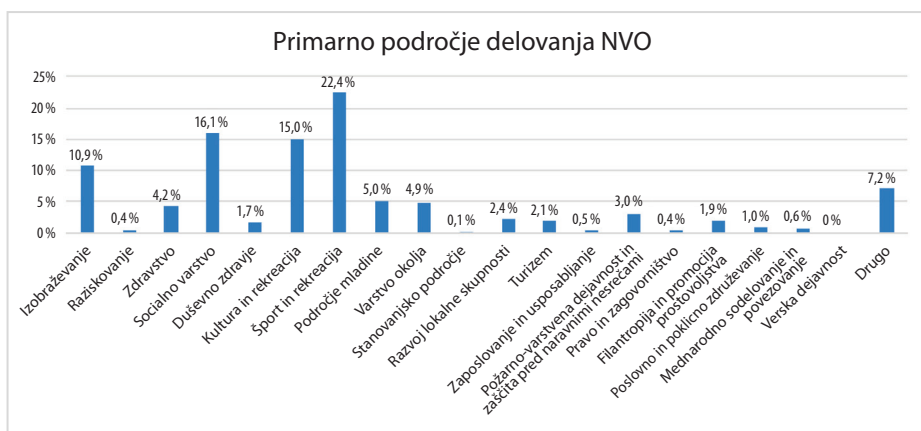
ZNAČILNOSTI NVO NA PODROČJU KULTURE

Glede na primarno področje delovanja NVO so organizacije, ki delujejo na področju kulture in umetnosti, s tretjim največjim deležem (tj. 15 %) na tretjem mestu v strukturi nevladnega sektorja. Na prvem mestu je pričakovano področje športa in rekreacije, medtem ko je socialno varstvo na drugem mestu, ki ima skoraj enak obseg v strukturi NVO-sektorja kot kultura. Pri tem velja omeniti,

² Na populaciji NVO (kot izhaja iz AJPES-a) je organizacij, ki se ukvarjajo z dejavnostmi s področja kulture in imajo nad 5000 EUR letnih prihodkov, 386, kar predstavlja 4-odstotno zastopanost na celotni populaciji NVO (ki imajo nad 5000 EUR letnih prihodkov). Skupno število vseh organizacij, ki se ukvarjajo z dejavnostmi s področja kulture, je 856, kar pomeni, da jih ima slaba polovica (45 %) letne prihodke nad 5000 EUR. Z anketo smo zajeli 83 od teh organizacij, kar pomeni, da smo v vzorec vključili 22 % organizacij, kar predstavlja razmeroma visok delež celotne populacije.

da je bilo v preteklosti po številu NVO področje kulture in umetnosti na drugem mestu v strukturi sektorja, večanje števila NVO, ki delujejo na področju socialnega varstva v zadnjem desetletju, pa gre pripisati predvsem reformam države blaginje na tem področju.³ Študije, ki se nanašajo na devetdeseta leta in prvo desetletje novega tisočletja (Kolarič et al. 2002, 2006; Rakar et al. 2011), so pokazale, da kljub hitri rasti NVO po spremembi političnega sistema po letu 1990 v strukturi slovenskega nevladnega sektorja ni prišlo do večjih sprememb, saj je večina organizacij še naprej izvajala dejavnosti predvsem na področju športa in rekreacije ter kulture in umetnosti. To se spreminja šele v zadnjem desetletju, kar je razvidno iz primerjave najnovejših podatkov iz leta 2023 s podatki iz leta 2006. Takrat je bilo največ NVO primarno aktivnih na področju športa in rekreacije (27,6 %), sledila je kultura (17,7 %), medtem ko je bil leta 2006 le zelo majhen delež NVO (3,60 %) primarno aktiven na področju socialnega varstva (Kolarič et al. 2006).

Slika 1: DELEŽ NVO NA PODROČJU KULTURE V STRUKTURI SEKTORJA

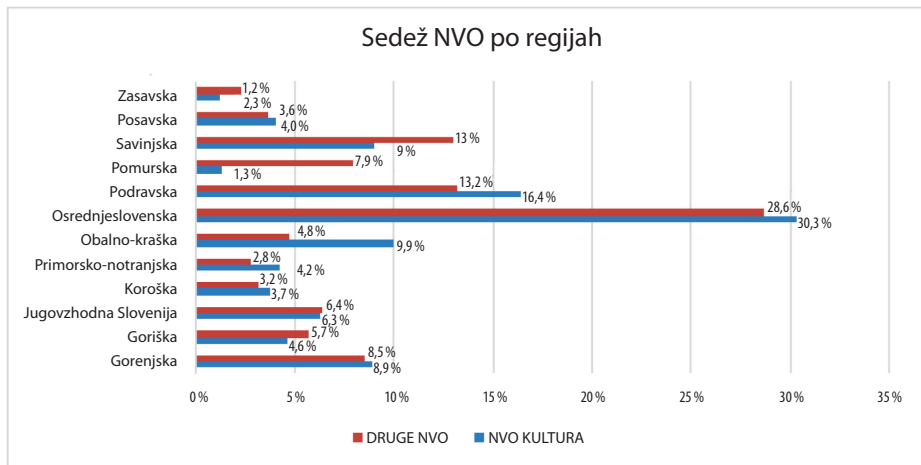
Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

Glede regijske razpršenosti NVO, ki primarno delujejo na področju kulture, ima največ organizacij sedež v osrednjeslovenski regiji (30,3 %), sledi podravska regija s 16,4 %. Najmanj sodelujočih organizacij pa prihaja iz zasavske regije, kot je prikazano na Sliki 2. Tudi v populaciji vseh NVO v Sloveniji so odstotki v večini regij podobni razen treh regij. V obalno-kraški regiji izstopa visok delež NVO na področju kulture v primerjavi z deležem NVO z drugih področij delovanja,

³ To pomeni, da NVO na področju socialnega varstva delujejo v partnerskem razmerju z državo, pri čemer nastopajo kot proizvajalke storitev, država pa kot njihov glavni financer. Njihov razvoj temelji predvsem na koncesijskih pogodbah in drugih oblikah javnega financiranja. S pogodbenim oddajanjem storitev NVO slovenska država blaginje omejuje nadaljnjo širitev javnega sektorja ter hkrati spodbuja razvoj nevladnega sektorja na tistih področjih socialnega varstva, kjer NVO že izvajajo tovrstne storitve in izkazujejo potencial za nadaljnji razvoj (Filipovič Hrast in Rakar 2020; Rakar in dr. 2023).

medtem ko je v savinjski in predvsem pomurski regiji delež NVO, ki primarno delujejo v kulturi, znatno manjši od deleža NVO skupaj na drugih področjih.

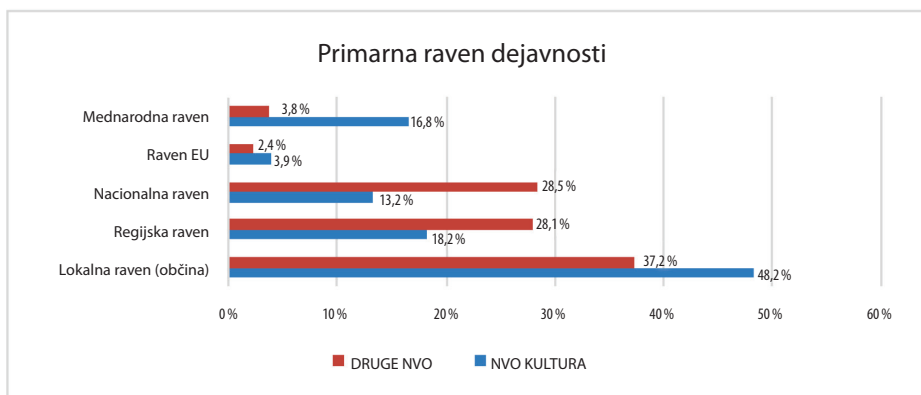
Slika 2: V KATERI REGIJI IMA VAŠA ORGANIZACIJA SEDEŽ?

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

Zanimalo nas je tudi, na kateri ravni so NVO na področju kulture najbolj aktivne. Podatki kažejo, da so NVO v kulturi primarno najbolj aktivne na lokalni ravni (48,2 %), ta delež je znatno večji kot delež pri drugih NVO, prav tako izstopa mednarodna vpetost NVO v kulturi v primerjavi z drugimi NVO, kar 16,6 % NVO v kulturi primarno deluje na mednarodni ravni, medtem ko je pri drugih NVO ta delež zgolj 3,8 %.

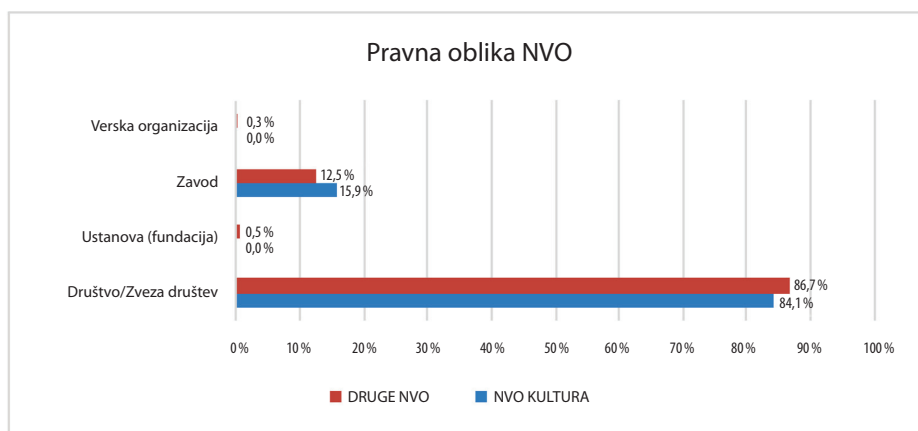
Slika 3: NA KATERI RAVNI PRIMARNO IZVAJATE DEJAVNOSTI VAŠE ORGANIZACIJE?

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

Glede pravno formalnih oblik je največji delež NVO na področju kulture, podobno kot je na splošno značilno za NVO-sektor, registriranih v obliki društev (84,1 %), sledijo pa zavodi (15,9 %) kot najbolj profesionalizirana oblika, saj imajo ti znatno najvišji delež zaposlenih v NVO-sektorju (glej Rakar et al. 2023). Tovrstna struktura NVO-sektorja glede izrazite prevlade društev se je ohranila iz preteklosti, v obdobju socializma so bila društva edina mogoča pravno formalna oblika NVO (Rakar in Kolarič 2020).

Slika 4: KAKO JE REGISTRIRANA ORGANIZACIJA?

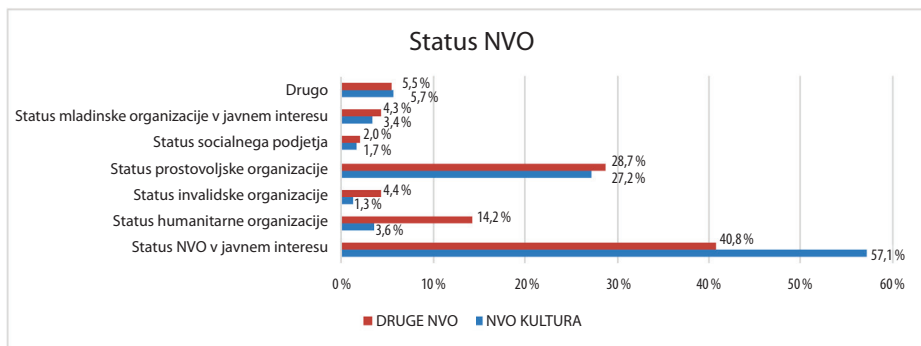

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

NVO v Sloveniji lahko ob izpolnjevanju pogojev določenih v zakonodaji pridobijo različne statute, ki jim prinašajo različne ugodnosti. Za NVO na področju kulture je najpomembnejši status NVO v javnem interesu, ki jim ga podeli Ministrstvo za kulturo. Ta status jim prinaša številne ugodnosti, kot so na primer prednost pri javnih razpisih, upravičenost do dodelitve 1 % dohodnine, brezplačna pravna pomoč, brezplačna uporaba javnih prostorov, oprostitev plačila upravnih taks ipd.

Kot je prikazano na Sliki 5, ima dobra polovica NVO na področju kulture (57,1 %) status NVO v javnem interesu, ta odstotek je znatno večji kot pa pri drugih NVO (40,8 %). Večina NVO v kulturi ima v podobnem odstotku kot druge NVO status prostovoljske organizacije, kar pomeni, da v svoje delo vključujejo prostovoljce.

Slika 5: STATUSI NVO

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

ANALIZA RAZMERJA MED NVO NA PODROČJU KULTURE IN DRŽAVO

Na podlagi teoretskih izhodišč smo razmerje med organizacijami civilne družbe in državo analizirali v okviru dveh ključnih dimenzij, ki so bile podrobneje predstavljene v prejšnjem razdelku. Najprej se posvetimo torej dimenziji oddaljenosti in bližine, kot jo ocenjujejo NVO.

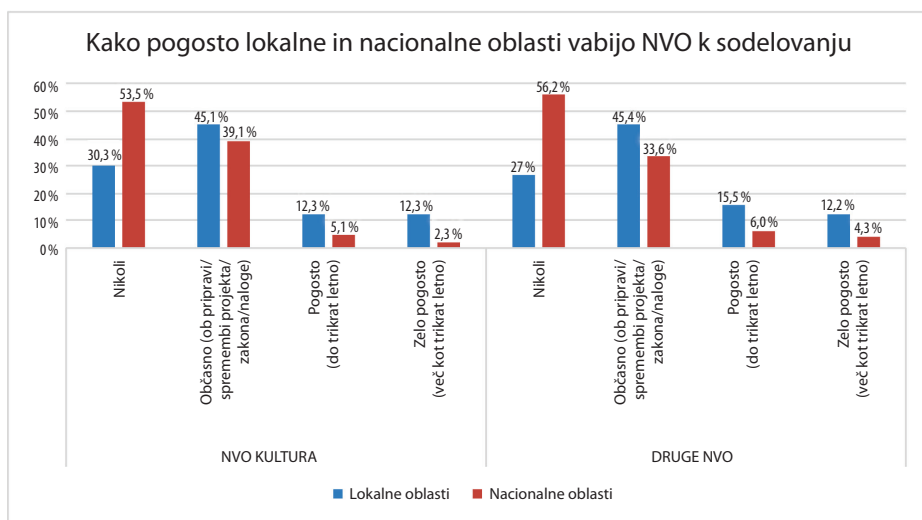
Dimenzija oddaljenosti NVO od države

Za analizo razmerja med državo in NVO z zornega kota oddaljenosti ene od druge je ključen kriterij obsega ter pogostosti komunikacije in stikov med NVO in državo oziroma, gledano širše, kriterij razvitosti dialoga med obema. Dialog med civilno družbo in državo se v osnovi nanaša na stopnjo medsebojnega sodelovanja, ki se kaže na vseh ravneh javnih oblasti (lokalni, nacionalni in nadnacionalni). Participacija civilne družbe pri oblikovanju politik in v procesih odločanja je zelo pomembna z vidika legitimnosti vladnih odločitev, saj so organizacije civilne družbe eden izmed najpomembnejših predstavnikov in posredovalcev glasov državljanov v tem procesu (Osborne et al. 2005). S tem se krepi pomen civilnega dialoga, kar vse bolj odseva tudi v nacionalnih dokumentih in zakonodaji. Dialog med civilno družbo in državo postaja tudi vse bolj zavezujoče načelo v procesih oblikovanja in izvajanja javnih politik kakor tudi v procesih političnega odločanja na vseh ravneh oblasti. Vendarle pa se v praksi to načelo dialoga pogosto ne udejanja. Stopnjo dialoga med državo in civilno družbo v Sloveniji lahko identificiramo skozi pregled oblik sodelovanja med NVO in državo ter z oceno vpliva NVO na oblikovanje in izvajanje javnih politik.

Kar se tiče *pogostosti in načina sodelovanja* med NVO in državo, lahko ugotovimo, da država in NVO le občasno sodelujejo. Na vprašanje, kako pogosto in kakšno je sodelovanje med NVO in državo – predvsem ali se NVO same ponudijo za sodelovanje ali jih nacionalne in lokalne oblasti vabijo k takšnemu

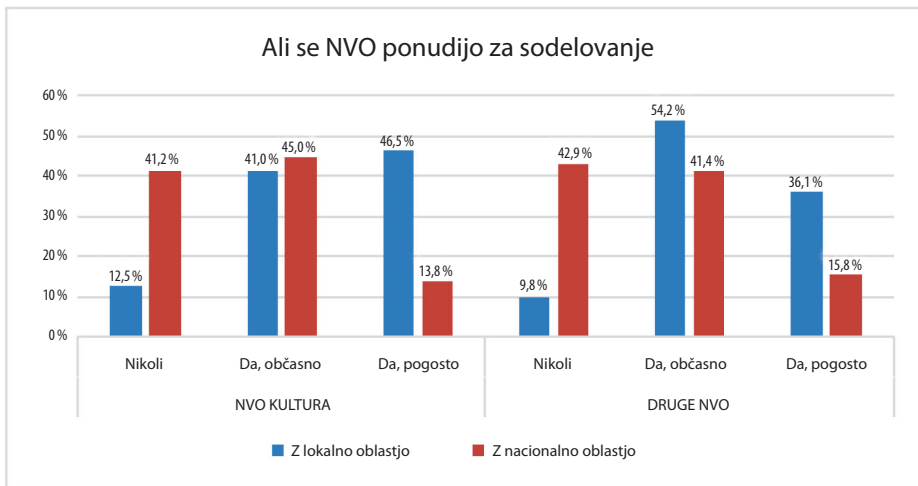
sodelovanju, kako to sodelovanje poteka ter kakšne metode pri tem uporabljajo – organizacije niso poročale o obsežnejšem sodelovanju z državo. Tu NVO na področju kulture ne odstopajo od drugih NVO. Kot prikazuje Slika 7, velja poudariti, da so pobude za tovrstno medsebojno sodelovanje praviloma prihajale od NVO in predvsem na lokalni ravni. Pri tem so NVO na področju kulture celo nekoliko bolj aktivne, saj je delež NVO, ki so izjavile, da pogosto ponudijo sodelovanje lokalnim oblastem, 47 %, kar je več kot pri drugih NVO (36 %).

Slika 6: POGOSTOST VABLJENJA NVO K SODELOVANJU S STRANI NACIONALNIH IN LOKALNIH OBLASTI

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

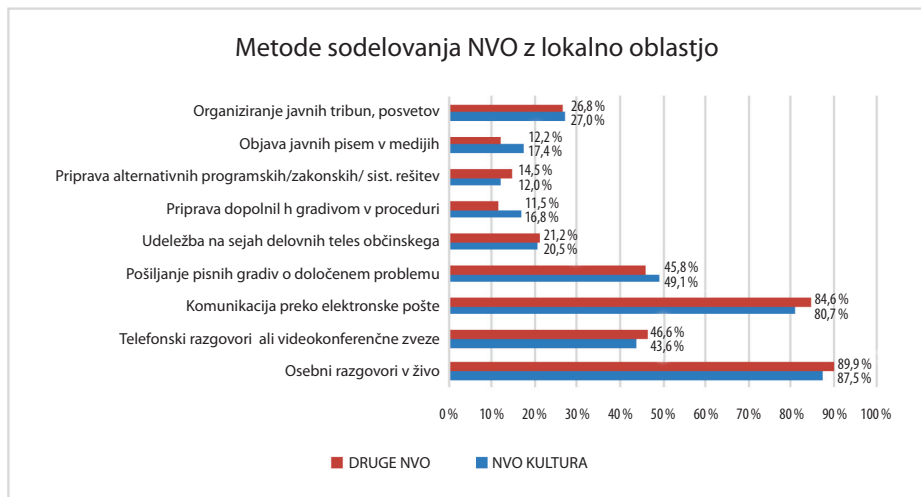
Slika 7: POBUDA NVO ZA SODELOVANJE Z NACIONALNO IN LOKALNO OBLASTJO

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

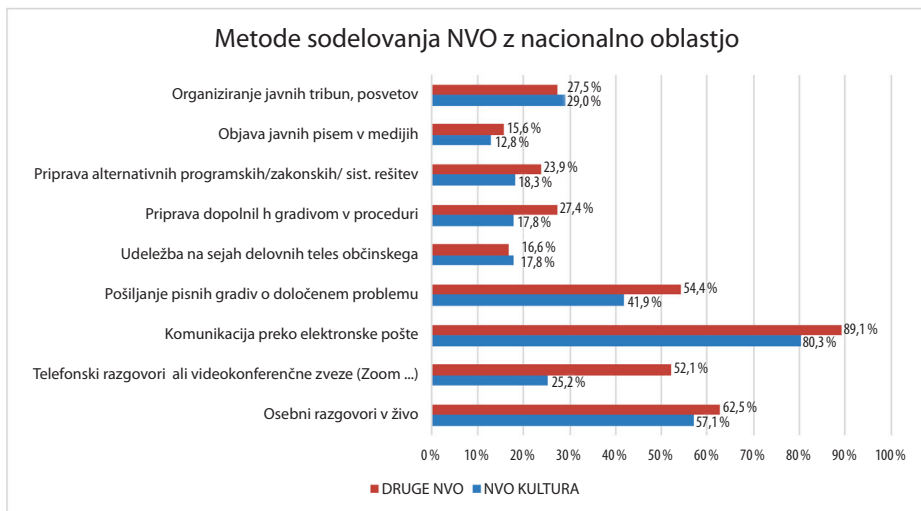
Podrobneje smo NVO povprašali še, kakšne metode uporabljajo za sodelovanje z lokalnimi in nacionalnimi oblastmi. Kot je prikazano na Sliki 8 in Sliki 9, so pri sodelovanju prevladovali manj zahtevne oblike povezovanja, kot so osebni razgovori v živo in komunikacija po elektronski pošti (ta je poglavitna oblika sodelovanja z nacionalnimi oblastmi), pogosto pa na obeh ravneh oblasti NVO uporabljajo tudi pošiljanje pisnih gradiv o posameznem problemu. Zahtevnejše oblike sodelovanja, kot je na primer priprava dopolnil h gradivom v postopku priprave ali pa sprejemanje programskih in/ali zakonskih rešitev ter udeležba na sejah delovnih teles, so redke. Glede načinov sodelovanja ni večjih razlik med NVO na področju kulture in drugimi NVO, le na nacionalni ravni NVO v kulturi manj pogosto kot preostale NVO komunicirajo s telefonskimi pogovori oziroma videokonferencami v spletnih aplikacijah.

Slika 8: METODE, KI JIH NVO UPORABLJAJO, KADAR SE PONUDIJO ZA SODELOVANJE Z LOKALNO OBLASTJO

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

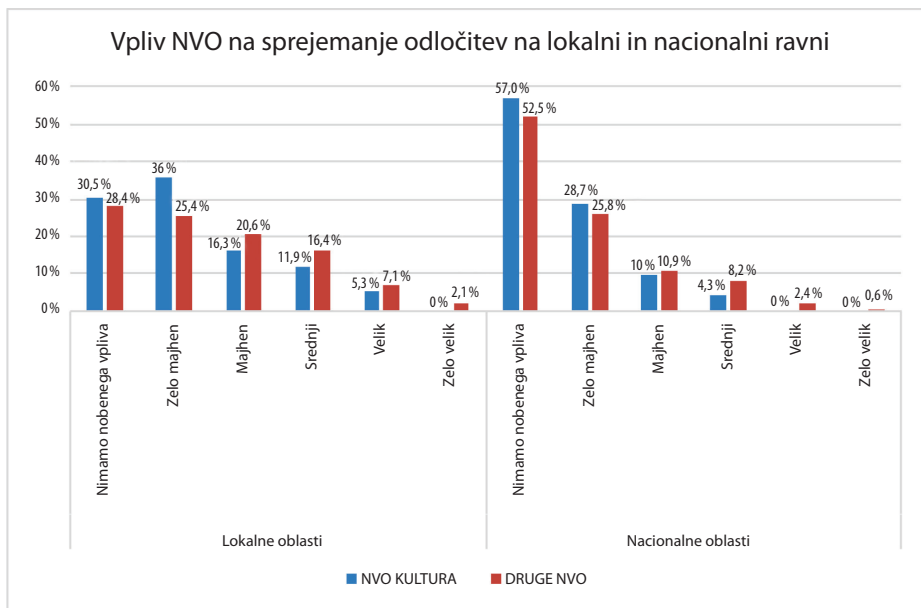
Slika 9: METODE, KI JIH NVO UPORABLJAJO, KADAR SE PONUDIJO ZA SODELOVANJE Z NACIONALNO OBLASTJO

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

Glede na to da je razmerje med NVO in državo, za katero bi bilo značilno pogostejše medsebojno sodelovanje in bi vključevalo tudi zahtevnejše oblike sodelovanja, zaenkrat bolj redkost kot pravilo, je nizka samopercepcija vpliva med NVO povsem razumljiva. Večina NVO tako v kulturi kot tudi na drugih področjih namreč meni, da imajo na regulacijo področja, na katerem delujejo, tako ko gre za lokalno kot tudi ko gre za nacionalno raven, zanemarljiv vpliv. Pri tem izstopa nacionalna raven, saj je kar 57 % NVO v kulturi mnenja, da na sprejemanje odločitev nimajo nobenega vpliva, medtem ko je na lokalni ravni odstotek tovrstnega mnenja znatno manjši (30,5 %). Na obeh ravneh, nacionalni in lokalni, je delež NVO, ki menijo, da bodisi nimajo vpliva bodisi je ta vpliv zelo majhen, med NVO na področju kulture višji kot pa pri drugih NVO. Ne gre pa pri tem za nič novega, saj so bile enake težave pri sodelovanju identificirane že z raziskavo leta 1997 (glej Kolarič et al. 2002). S tem je nazorno pokazano, da težave pri sodelovanju niso nov pojav, temveč akumulirana praksa, ki traja že več desetletij in jo je težko spremeniti v kulturo sodelovanja, skladno s prevladujočimi usmeritvami v mednarodnih pa tudi nacionalnih dokumentih.

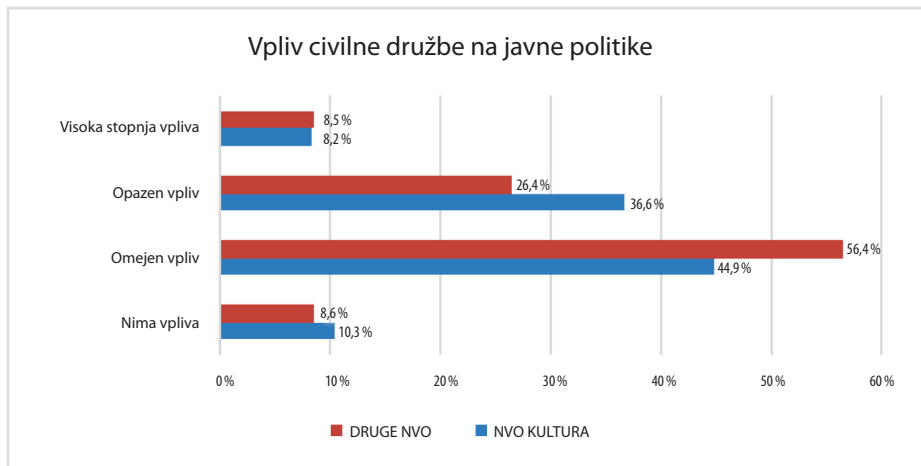
Slika 10: VPLIV NVO NA SPREJEMANJE ODLOČITEV NA LOKALNI IN NACIONALNI RAVNI

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

Na omejen *vpliv* civilne družbe v slovenskem prostoru so tako jasno pokazali rezultati ankete med NVO. V primeru ocene vpliva civilne družbe na javne politike je večina predstavnikov NVO ocenila, da ima civilna družba kot celota omejen vpliv na ukrepe države in občin. Vendar pa je v kulturi delež tistih organizacij, ki vendarle menijo, da imajo opazen vpliv, višji kot pri organizacijah, delujočih na drugih področjih (tj. 36,6 % vs. 26,4 %).

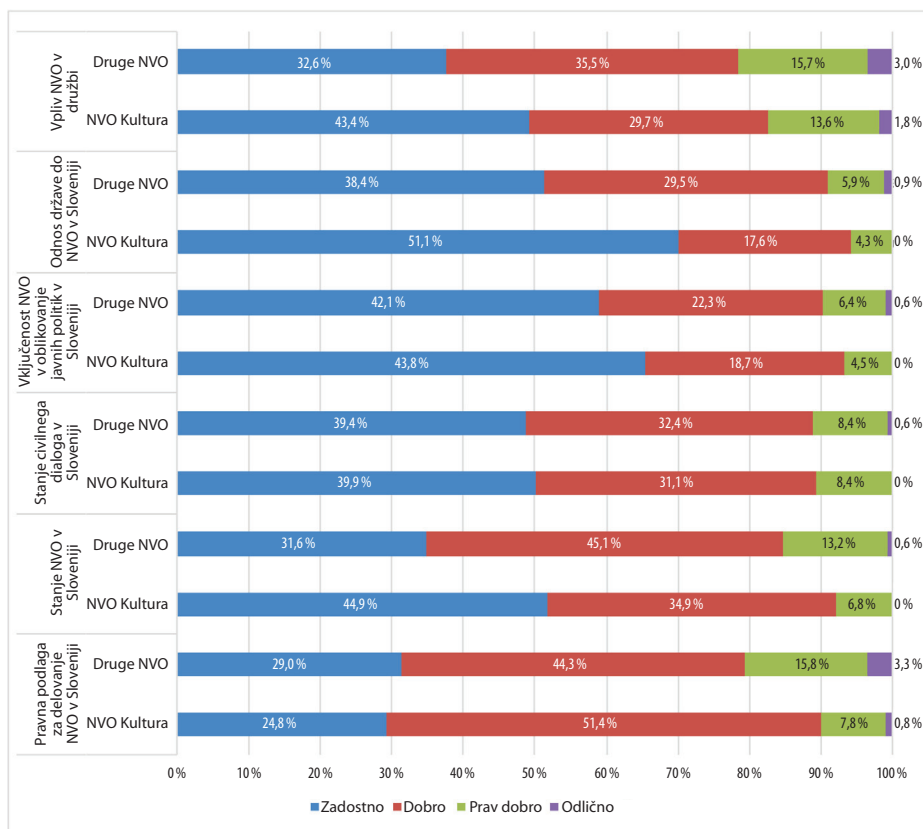
Slika 11: VPLIV CIVILNE DRUŽBE NA JAVNE POLITIKE

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

Na koncu smo NVO prosili še, da ocenijo splošno stanje NVO na različnih področjih na petstopenjski lestvici (pri čemer 1 pomeni nezadostno, 5 pa odlično). Kot je razvidno iz spodnjega grafa, NVO na splošno stanje ocenjujejo med dobro in zadostno oceno, pri tem je razvidno, da NVO na področju kulture v primerjavi z drugimi NVO slabše ocenjujejo stanje, prevladuje ocena zadostno (predvsem glede ocene odprtosti države do NVO in vpliva NVO v družbi), medtem ko pravno podlago NVO v kulturi ocenjujejo bolj kot dobro.

Slika 12: SPLOŠNA OCENA STANJA NVO NA RAZLIČNIH PODROČJIH

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

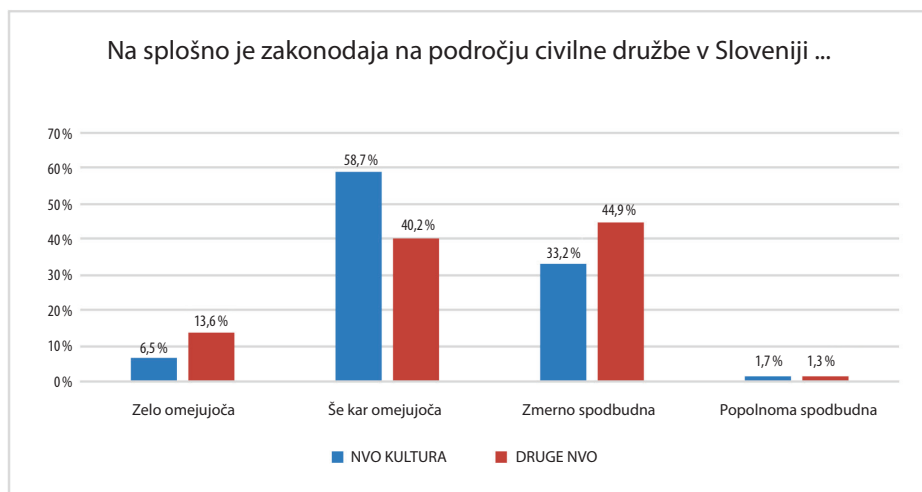
Na podlagi prikazanih podatkov lahko sklenemo, da gre v Sloveniji za oddaljeno razmerje med NVO na področju kulture in državo.

Dimenzija (ne)odvisnosti NVO od države

Poleg dimenzije bližine/oddaljenosti je za celovito razumevanje razmerja med NVO in državo treba analizirati tudi drugo dimenzijo odvisnosti/neodvisnosti. Za analizo sta z vidika dimenzije odvisnosti oziroma neodvisnosti ključna dva kriterija: nadzor države nad NVO in javno (državno) financiranje NVO.

Kar zadeva *nadzor*, je treba uvodoma poudariti, da se v skladu z izbranim teoretskim okvirom nadzor opredeljuje s tem, v kolikšni meri so NVO avtonomne pri svojem delovanju. To dimenzijo lahko proučimo na podlagi odgovorov iz anketne raziskave, v kateri smo predstavnike NVO povprašali, kaj menijo o zakonskem okviru delovanja civilne družbe pri nas. Tu se kaže večje nezadovoljstvo organizacij, delujočih na področju kulture, saj so v večji meri kot druge NVO to razmerje videle kot še kar ali zelo omejujoče (65 % vs. 54 %).

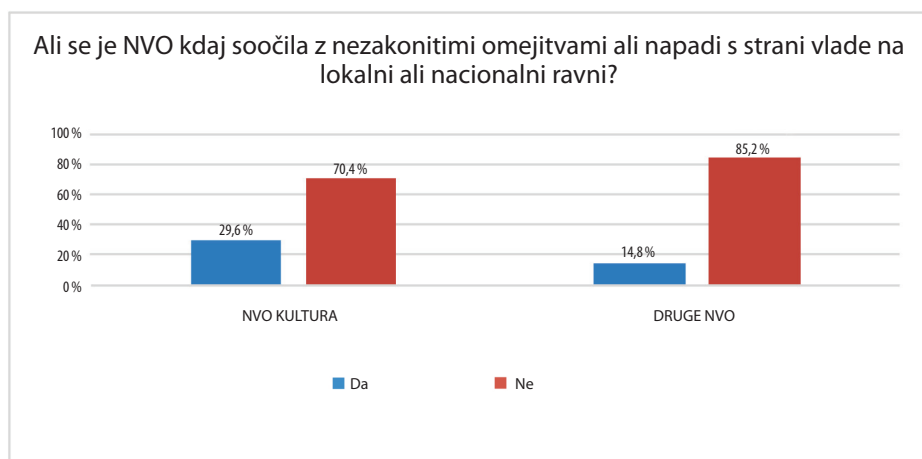
Slika 13: MNENJE O ZAKONODAJI NA PODROČJU CIVILNE DRUŽBE

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

Zanimalo nas je tudi, ali so se v organizaciji kdaj soočili z morebitnimi nezakonitimi omejitvami oziroma posegi oblasti na nacionalni ali lokalni ravni. Večina organizacij odgovarja, da se s tem nikoli ni soočila, vendar pa je manj takih med NVO na področju kulture. Še posebej ne gre spregledati podatka, da v primerjavi z drugimi NVO izstopajo NVO v kulturi, saj jih več kot četrtina (29,6%) navaja izkušnje s takšnimi nezakonitimi omejitvami oziroma posegi v njihovo avtonomijo s strani lokalnih ali nacionalnih oblasti.

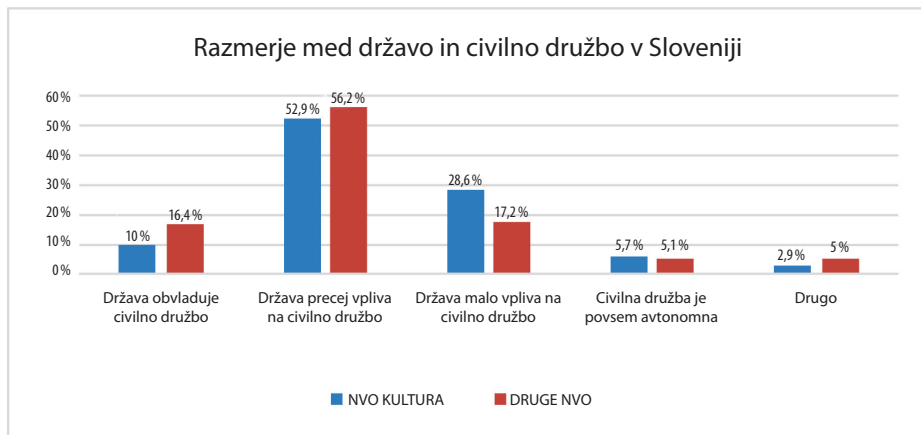
Slika 14: SOOČANJE NVO Z NEZAKONITIMI OMEJITVAMI ALI NAPADI S STRANI VLADE NA LOKALNI ALI NACIONALNI RAVNI

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

Predstavniki NVO so bili povprašani še o oceni razmerja med državo in civilno družbo. Velika večina predstavnikov NVO meni, da država močno vpliva na civilno družbo, in sicer jih od tega slaba polovica meni, da država precej vpliva na civilno družbo, kar petina pa jih, da država obvladuje civilno družbo. Le 5 % izprašanih je mnenja, da je civilna družba povsem avtonomna. Pri tem so druge NVO nekoliko bolj kritične od NVO na področju kulture.

Slika 15: MNENJE O RAZMERJU MED DRŽAVO IN CIVILNO DRUŽBO V SLOVENIJI

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

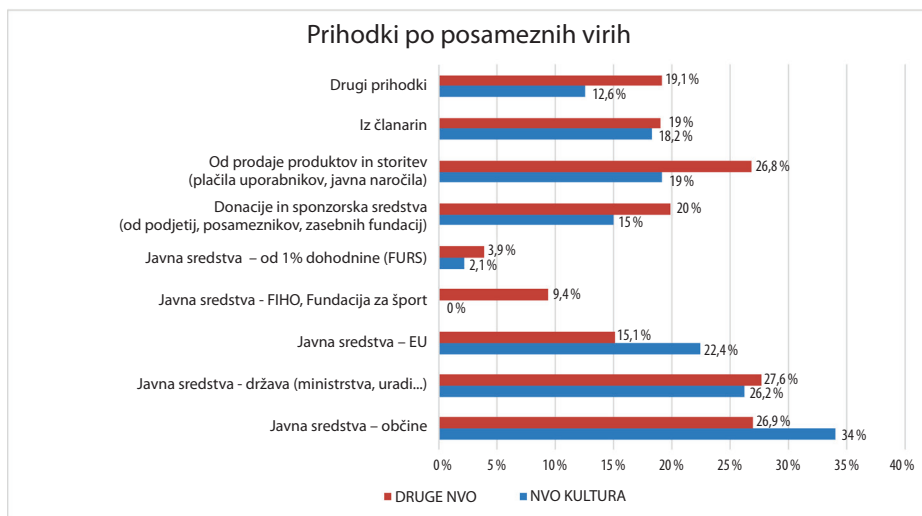
Na podlagi prikazanih podatkov o nadzoru države nad civilno družbo bi lahko zapisali, da smo priče poseganju države v avtonomijo civilne družbe. Zaradi tega ne moremo govoriti o avtonomni civilni družbi, prav tako pa po drugi strani ne o popolnoma obvladovani civilni družbi. Ob tem vendarle velja poudariti, da servilnost organizacij civilne družbe oz. znotraj tega NVO močno krni njihov potencial in vlogo v celotnem družbenem sistemu. To se inherentno navezuje na vprašanje *financiranja*, saj so podatki o obsegu in virih financiranja pomemben kazalnik razmer, v kakršnih delujejo NVO, ter odnosa države do sektorja civilne družbe kot celote.

Razpoložljivi statistični podatki o financiranju NVO so pomanjkljivi in ne omogočajo celovitega vpogleda v to problematiko. Z namenom, da bi pridobili celovito sliko o obsegu, strukturi in virih financiranja NVO, smo analizirali podatke iz ankete med NVO.

Glede na prihodke lahko organizacije civilne družbe razdelimo na tri osnovne modele financiranja: model dominance tržnih virov, model dominance javnih virov in model dominance zasebnih donacij (Salamon et al. 2017). Podatki za Slovenijo kažejo, da v strukturi prihodkov NVO prevladujejo dohodki iz javnih virov, sledijo jim tržni viri, najmanj pa je prihodkov, ki izhajajo iz zasebnih donacij. Pri tem je pomembno, da podatki kažejo, da so NVO na področju kulture

bolj odvisne od javnih virov kot pa druge NVO. V strukturi prihodkov NVO v kulturi največji delež predstavlja financiranje s strani občin (kar 34 %) (to se povezuje tudi s podatkom, da je skoraj polovica NVO odgovorila, da primarno deluje na lokalni ravni), sledijo javna sredstva na nacionalni ravni (26 %) in sredstva EU (22,4 %). Velja izpostaviti, da so pri pridobivanju javnih sredstev na EU ravni NVO v kulturi bolj uspešne od drugih NVO. Podatki pa tudi kažejo, da so NVO v kulturi manj odvisne od tržnih virov v primerjavi z drugimi NVO. Od prodaje produktov in storitev NVO v kulturi prejmejo 19 % vseh sredstev, medtem ko druge NVO 27 %. Podobno je raziskava "Slovenski kulturno-kreativni delavec v času covid-19" (Črnič et al. 2022) pokazala na problematiko odvisnosti nevladnega kulturnega sektorja od (nezadostnih) javnih sredstev. Raziskovalci ugotavljajo, da socialni položaj številnih samozaposlenih v kulturi meji na prag revščine ter je močno zaznamovan s prekarnostjo in izkoriščevalskimi praksami delodajalcev. Na te razmere redno opozarja tudi Društvo Asociacija, ki deluje kot mreža nevladnih organizacij v kulturi. Neodvisni kulturni ustvarjalci so večinoma odvisni od državnih mehanizmov pomoči in podpore, saj zasebni trg na področju kulture v Sloveniji skoraj ne obstaja.

Slika 16: STRUKTURA PRIHODKOV

Vir: lastni izračuni in prikaz na osnovi podatkov, pridobljenih v raziskavi.

Na podlagi predstavljenih ugotovitev obsega in virov financiranja NVO lahko zapišemo, da odvisnost od (nezadostnih) javnih sredstev za NVO na področju kulture ostaja žgoč problem, še posebej, če njihov položaj primerjamo z javnimi zavodi v kulturi. Čeprav javna sredstva predstavljajo največji delež v strukturi prihodkov NVO na področju kulture, ta ne zadoščajo za večjo profesionalizacijo sektorja in posledično njegov nadaljnji razvoj. Na podlagi prikazanih podatkov

bi lahko tako stopnjo avtonomije kot tudi javnega financiranja kot ključnih komponent v dimenziji (ne)odvisnosti NVO od države ocenili kot srednjo.

SKLEP

Kot kažejo podatki, so NVO na področju kulture pomemben del civilnodružbenega sektorja in eden izmed večjih v Sloveniji. Pri tem je pomembna značilnost njihovo prevladujoče delovanje na lokalni ravni, kar predstavlja pomembno prednost kot tudi izzive glede sodelovanja z lokalnimi deležniki, tako skupnostmi kot tudi lokalnimi političnimi akterji. Ta lokalna umeščenost se odraža tudi v nekoliko večjem sodelovanju z lokalnimi oblastmi, kot to velja za druge NVO. Vendar pa je pomembno poudariti, da prihaja ta iniciativa predvsem od samih NVO, od lokalnih in nacionalnih avtoritet pa le poredko, kljub izrazitemu poudarku in usmeritvah o pomenu vključevanja civilne družbe tako na lokalni kot na nacionalni ravni v vladnih dokumentih kot tudi širše, ter pomenu sodelovanja vseh deležnikov za razvoj in inovacije v sektorju (glej Cerayanis in Campbell 2014; Stiti in Rajeb 2022). Sodelovanje je večinoma občasno, ob ključnih spremembah zakonodaje ali izvedbi določenih projektov, medtem ko je delež rednega sodelovanja izrazito majhen. Tudi sam način sodelovanja ne kaže ustaljenih formalnih praks in načinov, ampak gre večinoma za neformalne stike. Hkrati pa nizko sodelovanje z vidika vloge NVO, ki jim jo namenjajo državni akterji, kažejo na področju kulture še bolj nizko prepoznavanje vloge civilnodružbenih organizacij, kot to velja za druga področja, in tako kažejo na večje pomanjkanje dialoga med civilno družbo in državo, ko gre za kulturo. Podatki torej potrjujejo probleme nizke stopnje participacije, ki se vežejo tako na nedorečene zakonske prakse na tem področju kot na pomanjkljive implementacije na lokalni ravni, na kar je ob primeru kulturne dediščine opozarjal Uršič (2023) in so torej problem širšega sektorja. Po drugi strani pa je zanimivo, da kljub slabše ocenjenemu civilnemu dialogu s strani NVO, ki delujejo v kulturi, ter večjemu poročanju o posegih v njihovo avtonomijo s strani javnih avtoritet tovrstne NVO zaznavajo večji vpliv na javne politike kot NVO na drugih področjih. Slednje terja bolj podrobno nadaljnje raziskovanje diskrepanc in potencialnih prostorov ali področij, na katerih je vloga sektorja vendarle močnejša, česar v tem splošnem pregledu področja ni bilo mogoče narediti.

Pridobljeni rezultati za NVO, ki delujejo v kulturi, glede oddaljenosti od države, stopnje nadzora države nad njimi, pogostosti in načina sodelovanja med obema stranema ter vpliva na javne politike, nam tudi omogočajo, da analizirano razmerje v skladu s prej predstavljenim teoretičnim modelom (Kuhnle in Selle 1992) opredelimo kot model "ločene avtonomnosti". Za ta model je značilno: a) srednja stopnja državnega financiranja in srednja stopnja avtonomije organizacij civilne družbe ter b) nizka stopnja komunikacije in stikov med organizacijami civilne družbe in državo. Ta model je značilen tudi za razmerje med celotnim NVO-sektorjem in državo, le glede stopnje financiranja imajo NVO na področju kulture v primerjavi z NVO-sektorjem kot celoto nekoliko višjo in sicer srednjo

stopnjo javnega financiranja, medtem ko je bila za celoten NVO-sektor ugotovljena nizka stopnja javnega financiranja, tudi v kontekstu mednarodne primerjave z drugimi evropskimi državami (glej Rakar in Deželan 2016; Rakar in Kolarič 2020; Salamon et al. 2017).

Za NVO na področju kulture na podlagi analize dveh ključnih dimenzij javnega financiranja in avtonomije NVO tako lahko sklenemo, da gre na splošno za relativno neodvisnost NVO od države glede financiranja in nadzora. Pri tem velja poudariti, da je stopnja nadzora lahko neodvisna od stopnje financiranja. V slovenskem primeru bi tako lahko imela srednja stopnja javnega financiranja NVO za posledico visoko stopnjo njihove avtonomije, vendar pa ni tako, saj smo zaznali srednjo stopnjo avtonomije. To kaže na dejstvo, da imata slab finančni položaj NVO na področju kulture in njihov nenehni boj za pridobivanje javnih sredstev za posledico tudi nižjo stopnjo avtonomije sektorja, saj se morajo organizacije stalno prilagajati specifičnim in zelo omejujočim razpisnim kriterijem. Analiza podatkov izplačil ministrstev je sicer pokazala, da so ministrstva na podlagi javnih razpisov in neposrednih pogodb izplačala največ sredstev za šport in kulturo (odstotek skupnih sredstev na področje v letih 2017–2021 znaša 36,67 %), čemur sledi socialno varstvo (odstotek skupnih sredstev na področje v letih 2017–2021 je 20,28 %). Opazno je, da so se zneski izplačanih sredstev za šport in kulturo vsako leto dvigovali, medtem ko višina sredstev na drugih področjih med leti precej niha (Rakar et al. 2023). Kljub temu pa podrobnejši vpogled v prihodke društev po skupinah glede na področja delovanja kaže, da imajo daleč največje prihodke športna društva in društva za pomoč ljudem. Čeprav so kulturna društva po številu skoraj izenačena z društvi za pomoč ljudem, pa po prihodkih močno zaostajajo (Rakar et al. 2023). Leta 2021 so skupni prihodki vseh NVO znašali 2,10 % slovenskega BDP, po zadnjih podatkih v letu 2023 pa je dosegel najvišjo raven do sedaj 2,14 %. Ta delež pa je vseeno precej nižji kot v tujini. Zadnja večja mednarodna primerjalna raziskava Univerze Johns Hopkins iz leta 2013 je za svetovno povprečje izračunala 4,13 %, v državah EU pa 3,8 % (CNVOS 2025; Salamon et al. 2017).

Po drugi strani nam kriterija komunikacije in stikov med NVO na področju kulture in državo signalizirata nizko stopnjo dialoga med obema. Sicer so bila po normativni plati zaznana prizadevanja za izboljšanje dialoga, vendar večina teh prizadevanj ne kaže rezultatov na terenu. Tako je na splošno razmerje med NVO v kulturi in državo še vedno oddaljeno. To je mogoče razbrati iz majhnega obsega in intenzivnosti stikov med obojimi, pri čemer gre za nadaljevanje vzorca razmerja iz preteklosti (glej Rakar in Deželan 2016).

Prvi pogoj za uspešen razvoj NVO na področju kulture je njihova vključenost v oblikovanje javnih politik in v procese odločanja. Kot kažejo pričujoči podatki, se ta premik v praksi še ni zgodil v večji meri. Posvetovanje z okoljem lahko namreč močno vpliva na kakovost in legitimnost javnih politik ter tudi upošteva sicer pogosto zapostavljene ali spregledane interese. Vendar pa je za takšen premik v demokratični vladavini potrebna zadostna količina informacij,

sredstev, časa in deliberativnih priložnosti (Macedo et al. 2005), pri čemer slovenske politično-upravne kulture "hitenja" ni mogoče spremeniti samo s spremembo poslovnih pravil, s sprejetjem resolucij ali spremembo zakonodaje.

LITERATURA

- Arnstein, Sherry R. 2007. A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners* 35 (4): 216–24.
- Carayannis, Elias G., in David F. J. Campbell. 2014. "Developed democracies versus emerging autocracies: arts, democracy, and innovation in quadruple helix innovation systems." *Journal of Innovation and Entrepreneurship* 3 (12). <https://doi.org/10.1186/s13731-014-0012-2>.
- Carayannis, Elias G., Thorsten D. Barth in David F. J. Campbell. 2012. "The Quintuple Helix innovation model: global warming as a challenge and driver for innovation." *Journal of Innovation and Entrepreneurship* 1 (1): 2. <https://doi.org/10.1186/2192-5372-1-2>.
- CNVOS. 2025. "NVO sektor: dejstva in številke." <https://www.cnvos.si/nvo-sektor-dejstva-stevilke/delez-prihodkov-nvo-glede-na-bdp/>.
- Council of Europe. 2005. *The Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Faro Convention)*. <https://www.coe.int/en/web/culture-andheritage/faro-convention>.
- Čebren Lipovec, Neža. 2021. "Etnografske metode in ohranjanje stavbne dediščine." *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 61 (1): 17–29.
- Černič, Polona, Eva Matjaž, in Luka Piškorič. 2022. *Slovenski kulturno-kreativni delavec v času COVID-19 (IV. del, pomlad 2022)*. Kreativni center Poligon in Center za kreativnost. <https://www.poligon.si/raziskava-slovenski-kulturno-kreativni-delavec-v-casu-covid-19-pomlad2022/>.
- Evropska komisija. 2021. "Participativno upravljanje". Objavljeno 4. novembra 2021. <https://culture.ec.europa.eu/sl/cultural-heritage/eu-policy-for-cultural-heritage/participatory-governance>.
- Fakin Bajec, Jasna. 2020a. "Procesi ustvarjanja kulturne dediščine: Na razpotju med neoliberalizmom in prostovoljstvom v okviru dediščinskih društev." *Etnolog* 30: 69–88.
- Fakin Bajec, Jasna. 2020b. "An Integrated Approach to the Revitalization, Safeguarding and Management of Cultural Heritage: How to Establish a Durable and Active Local Group of Stakeholders." *Annales. Series historia et sociologia* 30 (2): 285–300.
- Filipovič Hrast, Maša, in Tatjana Rakar. 2020. "Restructuring the Slovenian welfare system: between economic pressures and future challenges." V: *Routledge handbook of European welfare systems*, uredniki Sonja Blum, Johanna Kuhlmann in Klaus Schubert, 483–501. Abingdon, New York: Routledge.
- Gidron, Benjamin, Ralph M. Kramer, in Lester M. Salamon. 1992. "Government and the Third Sector in Comparative Perspective: Allies or Adversaries?" V: *Government and the Third Sector: Emerging relationships in Welfare State*, uredniki Benjamin Gidron, Ralph M. Kramer in Lester M. Salamon, 1–30. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Kalton, Graham, in Vasja Vehovar. 2001. *Vzorčenje v anketah*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kolarič, Zinka, Andreja Črnak-Meglič, in Maja Vojnovič. 2002. *Zasebne neprofitno-volonterske organizacije v mednarodni perspektivi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kolarič, Zinka, Andreja Črnak-Meglič, Liljana Rihter, Ružica Boškič in Tatjana Rakar. 2006. *Velikost, obseg in vloga zasebnega neprofitnega sektorja v Sloveniji*. Raziskovalni projekt

- CRP Konkurečnost Slovenije 2001–2006 (Celovita analiza pravnega in ekonomskega okvira za delo nevladnih organizacij). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kuhnle, Stein, in Per Selle. 1992. "Government and Voluntary Organisations: A Relational Perspective". V: *Government and Voluntary Organisations: A Relational Perspective*, Stein Kuhnle in Per Selle, 1–33. Aldershot England: Avebury Ashgate Publishing Limited.
- Lindberg, Malin, Monica Lindgren, in Johann Packendorff. 2014. "Quadruple Helix as a Way to Bridge the Gender Gap in Entrepreneurship: The Case of an Innovation System Project in the Baltic Sea Region". *Journal of Knowledge Economy* 5: 94–113. <https://doi.org/10.1007/s13132-012-0098-3>.
- Macedo, Stephen, Yvette Alex-Assensoh, Jeffrey M. Berry, Michael Brintnall, David E. Campbell, Luis Ricardo Fraga, Archon Fung, William A. Galston, Christopher F. Karpowitz Margaret Levi, Meira Levinson, Keena Lipsitz, Richard G. Niemi, Robert D. Putnam, Wendy M. Rahn, Rob Reich, Robert R. Rodgers, Todd Swanstrom, in Katherine Cramer Walsh. 2005. *Democracy at risk: How political choices undermine citizen participation and what we can do about it*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Ministrstvo za kulturo. 2019. *Strategija kulturne dediščine 2020–2023*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/DEDISCINA/STRAT_KD_2019.pdf.
- Ministrstvo za kulturo. 2024. *Nacionalna strategija za muzeje in galerije 2024–2028*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. <https://www.gov.si/novice/2024-05-15-nacionalna-strategija-za-muzeje-in-galerije-za-obdobje-20242028/>
- Najam, Adil. 2000. "The Four-C's of Third Sector-Government Relations. Cooperation, Confrontation, Complementary, and Co-optation." *Nonprofit Management and Leadership* 10 (4): 375–96. <https://doi.org/10.1002/nml.10403>.
- Osborne, Stephen P., Gyorgy Jenei, Gergeley Fabian, in Eva Kuti. 2005. "Government/non-profit Partnerships, Public Services Delivery, and Civil Society in the Transitional Nations of Eastern Europe: Lessons from the Hungarian Experience." *International Journal of Public Administration* 28 (9/10): 767–86. <https://doi.org/10.1081/PAD-200067322>.
- Rakar, Tatjana, Liljana Rihter, Tamara Rape Žiberna, Tatjana Stanimirovič, Urban Boljka, Tina Divjak, Valentina Hlebec, Gaja Černe, in Miriam Hurtado Monarres. 2023. *CRP – Potencial nevladnih organizacij v Sloveniji za naslavljanje potreb lokalnih skupnosti (končno poročilo)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MJU/SNVO/novi-strategiji/Koncno-porocilo-Potencial-NVO-v-Sloveniji.pdf>.
- Rakar, Tatjana, in Tomaž Deželan. 2023. "The strength of civil society in Slovenia after three decades of post-communist experience." V: *Handbook of civil society and social movements in small states*, uredniki Lino Briguglio, Michael Briguglio, Sheila Binwaree in Claire Slatte, 248–61. Abingdon; New York: Routledge.
- Rakar, Tatjana, Tomaž Deželan, Senka Šifkovič Vrbica, Zinka Kolarič, Andreja Črnak-Meglič, in Mateja Nagode. 2011. *Civilna družba v Sloveniji*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Rakar, Tatjana, in Zinka Kolarič. 2020. "The role of civil society organisations in the Slovenian welfare system during the transition period after 1990." *Südosteuropa: Zeitschrift für Gegenwartsforschung* 68 (2): 130–47.
- Rakar, Tatjana, in Tomaž Deželan. 2016. "Opolnomočenje civilnodružbenih organizacij v Sloveniji." *Teorija in praksa* 53 (2): 449–68.
- Salamon, Lester M., S. Wojciech Sokolowski, in Megan A. Haddock. 2017. *Explaining Civil Society Development: A Social Origins Approach*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

- Stiti, Khaoula, in Samia Ben Rajeb. 2022. "Systematic review to redraw actors and challenges of participations: focus on cultural heritage." *Architecture* 2 (2): 307–33. <https://doi.org/10.3390/architecture2020018>.
- Svirčič Gotovac, Anđelina, Jelena Zlatar Gamberožić in Matej Nikšič. 2021. "Sodelovanje javnosti v postsocialističnih mestih med stagnacijo in napredkom: primer Zagreba in Ljubljane." *Urbani izziv* 32 (1): 5–14. <https://www.jstor.org/stable/27043394>.
- UNESCO. 2003. *The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris: Unesco. <https://ich.unesco.org/en/convention>.
- UNESCO. 2019. *Unesco Culture 2030 indicators*. Paris: Unesco. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371562>.
- United Nations, General Assembly. 2016. *Nova Urbana Agenda – Habitat III*. Prevedlo Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za prostor, graditev in stanovanja. <https://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-Slovenian.pdf>.
- Uršič, Matjaž. 2023. "Immovable cultural heritage in the context of new localism: the role of local communities in implementing sustainable heritage-based development." *Družboslovne razprave* 39 (104): 97–121. <https://doi.org/10.51936/dr.39.104.97-121>.
- Young, Dennis R. 2000. "Alternative Models of Government – Nonprofit Sector Relations: Theoretical and International Perspectives." *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 29 (1): 149–72. <https://doi.org/10.1177/0899764000291009>.

NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS IN THE FIELD OF CULTURE: DEVELOPMENT, POTENTIAL, AND CIVIL DIALOGUE

Abstract. *In the article we focus on the position of NGOs in the field of culture in a comparative context with other NGOs in Slovenia, and analyse their co-operation with government authorities and political actors. The results show the considerable local embeddedness of NGOs, yet also a relatively low level and informal form of participation, in contrast to the idea of participatory governance. The cultural NGOs–state relationship can be characterised as a model of ‘separate autonomy’, with a medium level of public funding, a medium level of NGO autonomy, and a low level of civil dialogue.*

Keywords: *NGOs, culture, participation, civil dialogue.*